

Megnyitóbeszéd

Méry Beáta: Világok között átutazóban című kiállításán

LIMES Galéria, Révkomárom

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Méry Beáta kiállításának már a címe is oly sűrű és sokrétegű, mint az itt bemutatott alkotások. Utal a művész „világ vándora” életformájára, mely többnyire a Csallóköz – Budapest – Indonézia hegyesszögű háromszögben zajlik, kisebb kiruccanásokkal és tanulmányutakkal tarkítva az európai kultúra fontosabb helyszíneire. Az alkotások témája, színvilága, motívumai, sőt még az alkalmazott médiumok és technikák is az utazások élményeiből, a különféle tájak és kultúrák sajátosságaiból és az ott folytatott tanulmányokból állnak össze: A szülőföld a hagyományt és az örökséget, az anyaország a mesterség elsajátítását és az egzisztenciát, a távoli egzotikus világ pedig a kinyílást, a megújulást és az élet spirituális dimenzióba helyezését képviseli.

A valódi utazás azonban, mondja Eckhart Tolle, „nem a térben vagy az időben történik, hanem egy mélyebb belső térben.” A külső színterek változása kikényszeríti a nézőpont megváltozását, napvilágra hozza lelkünk rejtett hajlamait; s ezáltal – amint C.G. Jung rámutat –, lehetőséget teremt az önmagunkkal való találkozásra. Az élet folytonos alakulásában maga is egyfajta utazás, ahol az ember nem más, mint az általa bejárt út – a története, melyben megformálja önmagát.

Mi magunk is állandóan úton vagyunk, csak olyannyira elveszünk napi foglalatosságainkban, apró-cseprő ügyeinkben, pillanatnyi szükségleteinkben és az útitársainkkal folytatott csevegésben, hogy észre sem vesszük: az élet hatalmas folyama máris születéstől halálig sodort bennünket. Beáta festményein a folyót alkotó zsebongó, tülekedő, személyes életterébe feledkezett embertömeg az utazásból csak az éppen felmerülő táj egy szűk szeletét látja, és alig vesz észre valamit abból, hogyan válik öntudatlanságában nyersanyaggá, és szövődik bele egyéni életének fonala a történelem szövetébe.

A művészt azonban nem az utazásnak ez a hétköznapi oldala érdekli, s a távoli vidékeket sem azért keresi fel, hogy szelfigyűjteményét néhány egzotikus motívummal gazdagítsa. Sokkal inkább a múltját ismétlő, zárt létből való kitörés vágya, a szűk személyes látótér kinyitása, a túlnan mozgatja őt. Azt szeretné fölfedezni és megérteni, ami az élet áthághatatlan határai mögött húzódik: honnét születünk, és hová folytatódik utunk a halál után? Mit rejt a véges és strukturált életünket minden oldalról körülvevő titokzatos, áthatolhatatlan végtelen? E tartományba szavak útján, melyek korlátolt életünk részei, lehetetlenség behatolni. A határátlépés a sámánrévülés, a meditáció vagy az álmok módosult tudatállapotaiban következhet be, ennek élményeit pedig a hagyomány által őrzött ősképek és egyetemes szimbólumok közvetítik, vagy legalábbis sejtetik. A messzi vándorút visszahajlik a kezdetekhez, mert Beáta nem a történetiség sajátos formáira kíváncsi az emberi kultúra vagy

a személyiségek egymástól távoli szigetein, hanem – még ha e szigetekről indul is útnak –, az összeset körbeölelő mérhetetlen óceánt kívánja fölfedezni. Azokat a motívumokat keresi, amelyek közősek vagy hasonlóak a csángó képjelekben, az erdélyi kazettás mennyezeten, az ázsiai nomád vagy a dél-amerikai szőtteseken, az indonéz batik ábrázolásokon vagy a távolkeleti építészetben.

Az egyik ilyen szimbólumcsoport az őselemek formán túli, alaktalan ősalapja, melyekből minden létező megformálódik. Ha elhagyjuk a strukturált tapasztalás biztonságos szűk terét, elsőként az egyetemes elemi erők teremtő és pusztító energiával telített közegébe kerülünk. Formai jegyek híján művészi ábrázolásukra kizárólag a szín kínálkozik, ami jól nyomon követhető Méry Beáta festői munkásságának színekísérleteiben. Míg korai munkáiban az anyag legszembeötlőbb tulajdonságai, a tehetetlenségét képező föld és a mozgást lehetővé tévő levegő elem foglalkoztatják, később fölfedezi a benne munkáló tűz energiát, újabban pedig egyre inkább előtérbe kerül a folytonos alakulásában mindent megformáló és mindent feloldó élet archetipikus jelképe, a víz.

A spirituális irányultságában, szimbolikus látásmódjában, archaikus és néprajzi elemek felhasználásában Méry Beátát leginkább befolyásoló művészi előképek Mednyánszky László, Csontváry és Tóth Menyhért, valamint az őt személyesen is tanító Karátson Gábor voltak, de erőteljesen inspirálta a középkori misztikus festészet, különösen Hieronymus Bosch és a későbbiek közül William Blake. Az elemi színekkel folytatott kísérletekben ugyanakkor mentor barátja, Hegedűs Miklós mellett felismerhetjük Molnár Sándornak a hatását is, aki egész életművét az őselemek kimunkálásának szentelte. Míg azonban Molnár útja az őselemeken túl az ürességben végződik, és a végső valóság kimondhatatlanságát mondja ki, addig Beáta az ürességbe mélyen behatolva fölfed két további őselemet, a *teret* és a *fényt*. E kettőnek az egymást áthatása jelképezi a nem kettős valóság paradox kettősségét, az élet végső szellemi természetét, amit a keleti misztika az ürességnek és az eszmélés világosságának elválaszthatatlanságaként ír le.

A tér és a fény játékanak mély misztériuma adja Csontváry Kosztká Tivadar műveinek varázsát is; míg azonban ő e varázst a színeken keresztül teremti meg, addig Beátánál szétfeszítik a síkbeli alkotás kereteit. Kisplasztikai a térbeli kiterjedés, szénrajzai a fényárnyék kontraszt színek előtti, primer valóságát hozzák előtérbe. Elválaszthatatlanságuk, a kettősségen túli valóság pedig Beáta csodálatos tér- és fényinstallációiban ölt vizuális alakot. A terem közepén látható, a mezopotámiai zikkurat alakját idéző monumentális alkotás egyszerre ősméh és templom; ott van benne a lent és a fent, a kezdet és a vég, a forrás és a megérkezés, a halandó és a halhatatlan, a kibontakozás és az eszmélés. Az átlényegülés helye, a valóság két pólusát összekötő és egymásba transzformáló átjáró.

A kettősségnek ugyanezt az egymást áthatását fejezik ki a belülről megvilágított, kék batikkal fedett csónak installációk. A vizet bevilágító fény a természetén átragyogó szellemi minőséget, az öntudat mindenütt jelenvalóságát érzékelteti. S miközben a csónak a nagy vízen való átkelés eszköze, a fénylő batik olyan benyomást kelt, mintha a csónakokon belül lenne a víz. E meghökkentő megoldással a művész ráébreszt minket egy alapvető dilemmára: vajon az ember van a világban, ahogyan ezt a naív hétköznapi tudat érzékeli, avagy a világ az emberben? A végtelen ölt a végesben alakot, avagy az előbbi csupán a véges határtalan

lehetősége? Isten teremti az embert, vagy az ember alkotja meg isteneit? A halhatatlan ébred a múltékon testben öntudatra, vagy csupán a halandó ábrándja ez, melyhez képest meghatározza önmagát? Az opál alapú, rattan vázra épített lebegő csónakok légies, átlátszó jelenése ennek a dilemmának a látszólagosságát rögtön le is leplezi: ráébreszt a két pólus szembeállításának illuzórikus voltára, a lényegtől elválasztott forma ürességére.

A Méry Beáta festményein, szénrajzain és kisplasztikáin is gyakran szereplő csónak önmagában is sokrétű, mindenütt – de különösen a vízparti kultúrákban – elterjedt egyetemes szimbólum. Női vulvára emlékeztető alakjával utal az eredetre; mint bölcső vagy mózeskosár óvja a világban megszületett, ébredező öntudatot; s metaforája az emberi testnek, mely lelkét szállítja az élet viszontagságos vizein. De jelenti a csónak a más világokba való eljutásnak, a felfedezőútnak, a hétköznapiságból való kiszabadulásnak az eszközét, mely akár a világon túlra is átvihet. Ebben az értelemben jelképezi keleten a buddhista tant, amely biztonsággal átsegíti utasát a szenvedés óceánján a megvilágosodás üdvébe. Végül az utolsó útra is egyfajta csónak, a koporsó szállítja testünket, a belőle távozó lélek pedig Kháron ladikján kel át az alvilág folyóján.

Méry Beáta művein a csónaknak elsősorban a határátlépésben, a világon túli elérésében játszott szerepe hangsúlyozott. Ezért a benne fekvő stilizált emberalaknak nincsenek többé egyéni vonásai, lefoszlott róla minden különösség. Sem a túlvilágra, sem a megvilágosodásba nem léphet be név és forma, sem bármilyen halandó, tagolt vagy személyes megnyilvánulás. E minőségek csupán az élet átmeneti, végső értelemben nem valóságos megnyilvánulásai, mint ahogyan eloszlik minden álmok kép is, amikor akár az ébredés, akár a mély alvás irányában elhagyjuk az álmok világát. Mégis rá kell lépnünk erre az útra – jelzi a művész –, mert a valóságra való ráélmésben teljesedik be az emberi lét. Kahlil Gibran szavaival:

„A tenger, mely mindent magához szólít, szólít most engem is, fel kell a hajóra szállnom. Mert maradnom, bár az órák elhamvadnak az éjszakában, egy volna azzal, hogy megfagyok, kristállyá válok, és a sár magához köt. Örömmel vinnék magammal mindent, ami itt van. De hogyan tehetném? A hang nem viheti magával a nyelvet és az ajkat, melyről szárnyra kelt. Az éter egyedül kell felkutatnia. És egyedül, fészke nélkül száll a sas is a nap felé.”¹

Beáta ábrázolásain a csónakból sokszor még az emberi test sémája is eltűnik, s csupán az *öntudatra* utaló fej marad, legtöbbször arcvonások és más személyes jegyek nélkül, mint egy maszk, mert a világon túlra még a tudatból is csak annak tiszta öntermészete juthat el. A fej szimbolikája önállóan is többször megjelenik Beáta művein. Több festményén és egy szobron is ez képezi a földi lét utolsó maradványaként a lélekmadár testét, egy kisplasztikáján pedig az egyre jobban lecsupaszodó és maszkszerűvé váló fejekből – melyek a tudat tágulásának stációit képviselik – épít hidat az innenső és a túlsó part között. A másik oldal perspektívájából szemlélve a test funkciója is megváltozik: önnön fontosságának fókuszából kikerülve szentéllé alakul át a furcsa pózban gubbasztó, talán meditáló alakok szobrain, megnyitva belső terét a természetfölöttinek.

---

¹ Révbíró Tamás fordítása

A Méry Beáta alkotásain legnagyobb gyakorisággal előforduló csónak motívum akár a művész képi *ars poeticájá*ként is felfogható, mert képei, szobrai és installációi mind hajók vagy átjárók, melyek a nézőt a hétköznapiból egy mitikus világba viszik át. Művészi inspirációjának Pégaszosza a csónakká változott táltos csallóközi legendája nyomán maga is hajóvá lett, hogy átsegítse őt a nagy vízen – a világ káprázatának óceánján. Ezt a fordulatot dolgozza fel az újabb képeken és szobrokon több helyütt megjelenő lófejben végződő csónak képe.

Valójában Beáta festményeinek és téri installációjának másik központi motívuma, melyet kis méretben már korábban is megépített, ugyancsak visszavezethető a hajó geometriájára. A kifelé hajló, élő anyagból megformált falak az egyes szinteken a szellemi ébredés keleten elterjedt jelképét, a nyíló lótusz szirmait idézik. Másfelől a toronytemplom vagy égbe vezető lépcső szintjei olyan felfelé fordított, kifelé hajló oldalú csonka gúlák, amelyeket két, közepüknél merőlegesen egymásba ágyazott csónak csúcsai feszítenének ki a térben. Bár Beáta elmondása szerint e formát a legkülönbözőbb kultúrákban ősidők óta előforduló szőnyegminta ihlette, összecsengése a hajóalakzatokkal a művésznak is eszébe juthatott, mert egy kisplasztikáján a két, kereszt alakban egymásba ágyazott csónak konkrétan meg is jelenik. Az emeletek a földről az égbe emelkedő „keresztbe feszített” hajók soraként, vagy még inkább egyetlen, a földtől távolodó hajó útjának állomásaiként is szemlélhetők. Innét nézve a szellemi ösvény, amit a különös torony jelképez, nem egy statikus építmény, hanem sokkal inkább egy bontakozó, élő folyamat. Utazás a nagy ismeretlenbe vagy visszatérés az élet forrásához, amelyről a megérkezés előtti utolsó pillanatban – hiszen ott túlhan már nincsenek se képek, se szavak – a költő így énekel:

Te pedig, hatalmas tenger, alvó anya,
Aki magad vagy a szabadság és a béke pataknak és folyamnak –
Még egyetlen kanyart tesz csupán e folyó, csak egyet csobban még medrében,
S aztán megtérek hozzád, határtalan csepp a határtalan óceánba.²

Pressing Lajos

---

² Kahlil Gibran: *A próféta*. Révbíró Tamás fordítása.